

Şekileme (Sicileme) Söyleyiş Tarzı ve Âşık Şenlik Şiirlerinde Şekileme (Sicileme)

Hayrettin İvgin*

İvgin, H., *Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research journal*. 2026-I/. Sayı: 372, 200-214. e-ISSN 3023- 4670. DOI: 10.61620/tfa.122. <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Öz

Şekileme (sicileme) bir tür müdür, bir şiir biçimi midir? Hâlâ tartışılmaktadır. Oysaki şekileme (sicileme) bir söyleyiş tarzıdır. Üstelik oldukça zor ve ustalık isteyen bir beceridir. Yazıda şekilemenin (sicilemenin) bu yönü araştırılmakta ve bir sonuca bağlanmaktadır. Ayrıca bu tarz şiirlerin ortak özelliklerinin tespiti yapılmaktadır. Yazının diğer bir bölümünde, Âşık Şenlik'in şiirlerinde şekileme (sicileme) anlatılmaktadır. Âşık Şenlik'in bu tarz üç şiiri örnek olarak verilmektedir. "Hoşaretin Pireleri", "Kimdir", "Eylerem" adlı şiirler örnek olarak verilirken Şekileme (sicileme) tarzının da nasıl olabildiği ortaya konulmaktadır. "Kimidir" dönerayaklı şiirin, 1. bendinde tek kafiye, 2. bendinde iki kafiye, 3. bendinde üç kafiye özelliği bulunduğu belirtilmektedir. Âşık Şenlik'in bu üç Şekileme (sicileme) tarzı şiiri yazıda incelenmekte, Şenlik'in ne kadar güçlü bir sanatçı âşık olduğuna da vurgu yapılmaktadır. Şekileme (sicileme)nin biçim olarak divan edebiyatındaki musammatlara özenmek isteğinin sonucunda böyle bir tarzın ortaya çıktığı yazıda ifade edilmektedir

Anahtar sözcükler: Âşık Şenlik, şekileme (sicileme), şeki (nukha), tarz (biçim), kafiye iç kafiyeler

Şekileme (Sicileme) Style/Way of Speaking/Saying and Şekileme (Sicileme) Ashiq Şenlik Poems

Abstract

Is Şekileme (sicileme) (way of saying in folk literature) a genre, a form of poetry? It is still being discussed. However, Şekileme (sicileme) is a way of

* Halk Bilimi Araştırmacısı-Yazar. Folklorist and Author. Ankara/Türkiye.
hayrettinivgin@gmail.com. ORCID ID 0009-0008-5523-2286

saying. Moreover, it is a very difficult and demanding skill. In the article, this aspect of Şekileme (sicileme) is investigated and a conclusion is drawn. In addition, the common features of such poems are determined. Another part of the article describes Şekileme (sicileme) in Ashiq Şenlik's poems. Three such poems of Ashiq Şenlik are given as examples. While the poems named "H Hoşaretin Pireleri", "Kimdir", "Eylerem" are given as examples, it is also revealed how the Şekileme (Sicileme) style can be. It is stated that there is a single rhyme feature in the 1st paragraph of the poem " Kimidir ", two rhymes in the 2nd paragraph, and three rhymes in the 3rd paragraph. These three Şekileme (Sicileme) poems of Ashiq Şenlik are analyzed in the article, and it is emphasized that Şenlik is a powerful minstrel artist. It is stated in the article that such a style emerged as a result of Şekileme (Sicileme)'s desire to emulate the musammats (verse type in Turkish literature) in divan literature as a form.

Keywords: Ashiq Şenlik, Âşık Şenlik, shaping (sicileme), shape (nukha), style (form), internal rhymes

Giriş

Şekileme (sicileme) bir şiir türü müdür? Bir şiir biçimi midir? Halâ açıklığa kavuşmuş değildir. Doğu Anadolu, özellikle Kars yöresi âşıkları tarafından kullanılmıştır. Çok yaygın olarak kullanıldığını söylemek mümkün değil. Çünkü bu şiir söyleyişi oldukça zordur ve ustalık isteyen bir beceri gerektirir. Şekileme (sicileme) konusunda bilim insanları ve halk edebiyatı araştırmacıları çalışmışlardır. Yukarıda da söylediğim gibi halâ sonuca varılabilecek bir hüküm ortaya konmamıştır.

Şekilemeler (sicilemeler) konusunda ilk defa Ensar Aslan çalışmalarında söz etmiştir. Çıldır Âşık Şenlik/Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri ve Doğu Anadolu Saz Şairleri adlı kitaplarında şekileme konusunda değerlendirmelerde bulunmuştur.

Âşık Şenlik adlı kitabında şunu söylemektedir Ensar Aslan:

"Azerbaycan Şeki (Nukha) el şairleri tarafından düzenlenip söylenerek oradan yayılan bir deyiş türüdür. Bizde sadece Kars ve yöresi âşıkları tarafından kullanılan, söylenmesi güç ve ustalık isteyen bir türdür. Kars'ta Çıldır Terekemeleri "Şeki", Kars yerlileri ise "Sicileme" adını verirler. Değişik sayıdaki bentlerden oluşur. Bentlerdeki dize sayısı da değişik olabilir. Şiirdeki dize sayısının çokluğu, Şeki'nin önemini ve güçlüğünü gösterir. Bu türün en belirgin özelliği her bendin dizesinin birbiriyle kafiyeli olmasıdır. Ayrıca ilk bendin birinci dizesi, kendinden sonra gelen dizelerle kafiyeli olduğu gibi, öteki bentlerin son dizeleri ile de kafiyelidir." (Aslan, 1992, s. 54)

Ensar Aslan, şekilemenin bir tür olduğunu yukarıya aldığım paragrafında defalarca söylüyor, hatta "deyiş türü" ifadesini kullanıyor.

Şekilemeler konusunda önemli bir çalışmayı da Ramazan Çiftlikçi gerçekleştirmiş- tir. R. Çiftlikçi'nin yazısının birinci paragrafı şöyle başlıyor:

“Adını Kuzey Azerbaycan’ın Dağıstan’a komşu olan Şeki (Nukha) bölgesinden alan bir deyiş biçimidir” (Çiftlikçi, 1994, s. 63-66).

Ramazan Çiftlikçi sicilemenin bir “deyiş biçimi” olduğunu söylüyor. Buna rağmen yazısının içerisinde şekilemenin bir tür olduğunu da ifade ediyor. Hatta, yazısının başlığı “Türk Saz Şiirinde Bir Tür: Sicilime (Şeki)” adını taşıyor.

Demek ki, şekilemenin bir tür mü, bir biçim mi olduğu, bu iki bilim adamı tarafından henüz tespiti yapılmamış. Hatta, Ramazan Çiftlikçi'nin yazısında şekileme konusunda tür mü, biçim mi olduğunun çelişkisi içerisinde kaldığını anlıyoruz (Çiftlikçi, 1995, s. 13-14

Ali Berat Alptekin de *Çıldırli Âşık Şenlik Bibliyografyası* adlı kitabında şekileme için hem tür, hem biçim ifadesini kullanıyor. Kitabın 16. sayfasında, “Halk şiirinin milli vezin olan heceyi ustalıkla kullanan âşığımızın ifade ettiği türleri kısaca açıklamak istiyoruz.” ifadesinden sonra 17. sayfada “Şeki/Sicilleme” bir tür olarak anlatılıyor ama “Azerbaycan’ın Şeki bölgesi âşıkları tarafından ortaya konulan bir şekil olup, Anadolu’da sadece Kars bölgesi âşıkları tarafından kullanılır.” cümlelerine yer veriyor (Alptekin, 1989, s. 16 -17).

Salih Şahin adlı Karslı araştırmacı *Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri* adlı kitabında şeki (sicileme)’yi anlatırken; “Kars bölgesindeki ozanlarca kullanılan bir şiir türüdür. Kars’taki saz şairlerinin sicileme diye adlandırdığı bu şiir türü, Azerbaycan’ın Şeki kentindeki saz âşıklarının meydana getirdikleri bir stildir.” ifadeleriyle bu şekilemenin hem bir tür, hem de bir stil (tarz) olduğunu söylüyor (Şahin, 1983, s. 35-36).

Bu konuda kesin hüküm vermekten kaçınan Doğan Kaya, 2000 yılında sunduğu bir bildirisinde¹ (Kaya, 2000, s. 147-186) ve 2007 yılında yayımladığı *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* adlı kitabında (Kaya, 2007, s. 661-665) şekilemenin tür mü, biçim mi olduğu konularına değinmiyor. Ama bildirisinin başlığı *Âşık Edebiyatı Şiir Şekillerinden Şeki ve Sicileme Üzerine Düşünceler* adını taşıyor. Demek ki, Doğan Kaya, şekilemenin bir şekil, yani biçim olduğunu kabul ediyor.

Şekileme yani sicileme konusunda, eldeki verilere ve de şimdiye kadar yapılan çalışmalara dayanarak şunları söylemek mümkündür.

Sicilemeler, tek bent veya daha çok bentlerden meydana getirilebilir.

Tek bent olan sicilemelerin dize sayısı 16 ile 82 arasında değişir. Bunların hece sayıları da 14, 15 ve 16 olabilmektedir. Elimizde bu konuda fazla örnek bulunmamaktadır. Kazım Baba (ölümü 1953), Âşık Derdiment (Fatma Oflaz) (1894-1980), Arapgirli Âşık Fehmi Gür (1914-1982), Âşık Fizahî (1937-1990), Oltulu Yusuf Polatoğlu (1956-2021) adlı âşıkların örneklerini sayabiliriz.

Birden çok bentlerden oluşan sicilemelerin bentlerinin dize sayıları en az 10 dizeden oluşur. İlk bentte bütün dizeler birbirleriyle kafiyevidir. Daha sonraki bentlerin son dizesi veya son iki dizesi ilk bendin kafiyesi ile kafiyevidir. Bent sayıları 3 ile 9 arasında değişir. Hece sayıları ise 7 ile 16 arasında değişiklik gösterir. Bu tarzda şiir söyleyenler arasında Türkmenistanlı Şahende (1720-1800), Kağızmanlı Cemal Hoca (1882-1957), Kağızmanlı Hıfzî (1893-1918), Posoflu Müdamî (1918-1968), Âşık Şenlik (1850-1913), Azerbaycanlı Âşık Mikâyıl Azaflı (1924-1990) adlı âşıkları sayabiliriz.

Görülüyor ki, şekileme (sicileme) söyleyenlerin sayıları oldukça azdır. Daha önce söylediğimiz gibi şekileme (sicileme) oldukça zor bir tarzdır.

Divan edebiyatında bentlerle kurulu nazım şekillerine “müsammat” denildiğini biliyoruz. Musammatların bentlerinin dize sayıları üç ile 10 arasında değişir. Dize sayısı üç olana “müselles”, dört olana “murabba”, beş olanına “mühammes”, altı olanına “müseddes”, yedi olanına “müsebba”, sekiz olanına “müsemmen”, dokuz olanına “mütessa”, on olanına “mü’aşşar” adları verilir. Divan edebiyatında bentleri on dizeden fazla olan nazım şekillerine “Terci-i bend”, veya “Terkib-i bend” adları verildiğini de biliyoruz. Bunlarda da bentlerin tüm dizeleri kendi arasında kafiyevidir, diğer bentlerin son dizesi veya son iki dizesi birinci bentlerin kafiyesi ile kafiyeleştirirler. Demek ki, şekilemedeki kafiyeleşme özelliğine benzemektedir.

Şekilemelerde (sicilemelerde) ortak şu özellikleri sayabiliriz:

- 1) Şekilemeler hece ölçüsü ile söylenir.
- 2) Bentlerden oluşur, bentlerin dizeleri kendi arasında kafiyeleştirir. Her bendin son iki dizesi birinci bendin kafiyesi ile kafiyeleştirirler.

3) Tek bent olan sicilemelerde mısra sayısı 16 ile 82 arasında değişir. Hece sayıları da 14 ile 16 arasındadır.

4) Birden fazla bentten oluşan sicilemelerin bent sayısı en az üç, en fazla dokuz bent arasında değişir. Bunlarda dize sayısı 11 ile 17 dize arasındadır.

5) Şekilemelerde konu çok değişiktir. Nasihat, mistik duygular, millî konular, Alevî-Bektaşî inancı ve ironik konular gibi konuları sayabiliriz.

Şimdi de Âşık Şenlik'in şekilemelerinden (sicilemelerinden) söz edelim. Âşık Şenlik'in bilinen üç şekilemesi bulunuyor. Bu şekilemeleri, Prof. Dr. Ali Berat Alptekin ve M. Nizamettin Coşkun'un birlikte hazırladığı "Çıldırılı Âşık Şenlik Divanı" adlı kitaptan aldım. (Alptekin-Coşkun, 2006, s. 285-286).

İlk şekileme "Hoşaret'in Piresi" adlı olanıdır ve üç bentten oluşmaktadır. Her bent 12 dizeden oluşmaktadır ve 16 hecelidir. Kafiyeleşme özelliği şöyledir: I. Bent: (a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, a); II. Bent: (b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, serbest, a); III. Bent: (c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, serbest, a)

HOŞARET'İN PİRESİ²

Hoşaret'in piresinin pek acayip hikmeti var

Hökmile girer yatağa tekalifsiz ruhsatı var

Ne durur ne dincelir ne uykusu gafleti var

Ağ gövdeyi gülgez boyar türlü türlü ziyneti var

Ahşamdan sübhe gadar misafire hürmeti var

Benzemez hiç bir mahlûka yetmiş iki milleti var

Goşun ile gumandan leşkeri haşameti var

Eşkıyası haramîsi can alıcı celladı var

Mengenesi kerpeteni her bir türlü âleti var

Zarbına tab olmalı olmaz yüz bin cebri mihneti var

Şahmardan nasihat alıf akrep gibi hasyeti var

Sükût dursa ölü sanar teprenene hiddeti var.

xx

Bizim köyün piresine şükür edip dedim rahmet
Hoşaret'in piresinde yoh imiş insaf merhamet
Yıhıp gönünü soymamış insandan gelmer feragat
Bir daga çengine tüşen beş yüz sene ohur lanet
Kemend atsan ele gelmez her tarafa uynadır at
Çırpı tutar lağım atar öğrenif her bir zanaat
Şahlan tahtdan oynadır hengâme tüşüf memleket
İnsanın var azasına girmemiş etmer kanaat
Azgın araptan ezazil maymundan azma bed sufat
Karıncı gibi gaynaşır bir tanesi bilir min fent
Silsilesi hem engâmı gavim gabilesi bile
Yığıp çoluh çocuğun yedi yüz min küfleti var.

xx

Şenlik der bu gahpe pire beni saldı Nuh tufana
İsterem bir erze yazam gönderem adli divâna
Bilmem kime şekva edem baş eğmez sultan hana
İngiliz goşunu gibi gelir Purusya'dan yana
Aslanlar şerrinden gaçar sataşar her bir hayvana
Fillere mancılık vurur dönderir oyan bu yana
Sığircık sürüsü kimi ürküp daraşır yorgana
Kâh olur girer kulağa çalar davul mehterhana

Çekif gefle gitarını benzemez hiç bir kervana
Süngü tüfenk temranı var müjganını vurur cana
Kuzgunun adı bed nâmdı sağ yiyer insan etini

Mazannısı muturubu hokgabazı şirreti var.

“Kimidir” dönerayaklı, 16 heceli ikinci sicileme de 3 bentten meydana gelmiştir. 10’ar dizeden oluşan bentlerin kafiyeleşme düzeni şöyledir:

I. Bent: (a, a, a, a, a, a, a, a, serbest, a); II. Bent: (b, b, b, b, b, b, b, b, a); III. Bent: (c, c, c, c, c, c, c, serbest, a). Bu sicilleme bir güzellemedir. (Alptekin-Coşkun, 2006: s. 287-288)

KİMİDİR

(Dizili İç Kafiye Sicileme)

Bir güzele müptelayım hıfzı pünhan sır kimidir

Döşü enli beden nezih ağ sinesi kar kimidir

Memeler felfili fincan lebler büste nar kimidir

Dudahlar nergis yaprağı dişler inci dür kimidir

Ağ yüzünde tane ballar yağutu ahmer kimidir

Çeşni çamçırak şulesi şevki münevver kimidir

Gaşları galeni nakışı ay kabağı nur kimidir

Siyah perçem ser çığa tel zülüfler şahmar kimidir

Süsen sümbül mor menevşe aynı bezaslan kimidir

Açılıf gonca gülleri faslı nevbahar kimidir

xxx

Gör ne güzel bir lâlizar ziyneti zevkinden âlâ

Aşkî güzar sıtgı nazar müntezirem mah cemala

Serhoş gezer cilve düzer dal gerdanda siyah tele

Cebhi büsar necip hisar ser gamzeli gülgez vala

Hulûs pazar yoldan azar getirir başıma bela

Katlime ferman yazar tüşüftü fitneye fele

Evgâh pırsar avcı sezer heflek maral düşer çöle

Guruf pazar fiyat keser cismi verif payı mala

Alma yanah billur buhah hüsnünde açılıf lala

Gamzesi gazzap celladı kaşlar fitnekâr kimidir

xxx

Serî halvet kıl işaret ver malumat o güzele

Cüzi irad hüsnü sadat dile murat o güzele

Olsam seyyad çeksem minnet ömrü müddet o güzele

Destin uzat damanın tut piyandaz get o güzele

Bir muhabbet eyle minnet gıl teklifat o güzele

Devri âfet yeksan ol fet can telef et o güzele

Cihan heyet misli gayet olmaz nisbet o güzele

Gul Şenlik dadı zar kıl öt eyle feryat o güzele

Belki gurtara efkârdan âşıkî biçaresini

Bilir ki sevdanın zulmü cengi Mansur dar kimidir.

“Kimidir” dönerayaklı bu sicilemenin 2. ve 3. bendinin kafiyeleşimine dikkatleri çekmek isterim. İkinci bendde iç kafiye de bulunmaktadır. 16 hecelik dizelerinin 8. heceleri bendin bütün dizelerinin içinde kafiyeleşmiştir.

Üçüncü bendde çoklu (üçlü) iç kafiye vardır. Dizelerin 4. ve 8. heceleri bendin kafiyesi ile kafiyeleştirilmiştir. Bu türlü ustalık isteyen kafiyeleştirme, her âşığın yapabileceği, üstesinden gelebileceği bir durum değildir. Bir de bu kafiyeleştirmenin irticalen yapıldığı düşünülürse çok büyük bir ustalık gerektirdiği ortadadır. “Kimidir” dönerayaklı bu sicilemeye “dizili iç kafiyeleşme” diyebiliriz. I. Bendde bir, II. iki, III. Bendde üç olmak üzere bendlerin her dizesinde dizi olarak bir, iki, üçer iç kafiye bulunmaktadır. Bir dizede tek kafiyeleşen kelime varsa birlemeli, iki kafiyeleşen kelime varsa ikilemeli, üç kafiyeleşen kelime varsa üçlemeli kafiye denir.

Âşık Şenlik’in bir üçüncü sicilemesi de vardır ki “Eylerem” dönerayaklıdır ve aslında

bu bir araştırmamanın sonucu ortaya çıkmıştır. Âşık Şenlik'in yaşadığı yıllarda Kars yöresinde de tanınan aslen Bayburtlu olan önemli bir usta âşık vardır ki, adı Âşık Kılıçcı Mustafa'dır. Biraz kendini beğenmiş, kibirli olan bu âşık, âtiştığı âşıkları mat etmesiyle ün kazanmıştır. Bir âşıklar meclisinde bu Kılıçcı Mustafa, Âşık Şenlik'le karşılaşır. Aralarında bilinmeyen bir sebeple ufak bir tartışma çıkar. Hatta, rivayet odur ki, Âşık Kılıçcı Mustafa, Âşık Şenlik'e küfürlü söz söyler. Ancak, kendinden yaşlı olan bu âşığa Şenlik hiçbir karşılık vermez.

Karşılaştıkları âşık meclisinde Âşık Şenlik ile Âşık Kılıçcı Mustafa'yı birbirleriyle atışma yapmaları için yan yana getirirler. Âşık Kılıçcı Mustafa, Âşık Şenlik'i fazla tanımamaktadır. Hatta onun güçlü bir âşık olduğunu bilmemektedir ve farkında değildir. Atışmayı düzenleyenler ve meclise gelen misafirler, gerçekten usta olan Kılıçcı Mustafa'ya şu teklifte bulunurlar. Atışmaya önce Âşık Şenlik başlasın, Kılıçcı Mustafa da sonradan gitsin. Bu teklife Kılıçcı Mustafa, Âşık Şenlik'i önemsemediği için razı olur.

Âşık Şenlik, meclisin dışında olan atının eğerinin kaşında asılı olan sazının getirilmesini ister. Sazı getirirler. Âşık Şenlik sazın teline vururken içinden şunları düşünür:

“Şimdi ben buna bir divan ayağı ile desem bu bilir. Hece desem daha iyi bilir. En iyisi ben buna bir tecnis deyip ayağı öyle açayım. Veya ben bunu en iyisi gara heceye³ kaldırayım, bakalım yapabilecek ve cevap verebilecek mi?”

Kars yöresinde şekilemeye (sicilemeye), daha doğrusu bentlerle seslenmeye “gara hece” de denir. Sonuçta gara heceye yani şekilemeye (sicilemeye) karar verir. Sazı ile hemen 16 dizeden oluşan 16 hecelik şekilemesinin ilk bendi ile ayak açar.

EYLEREM

Ey yanşak⁴ düşün sözünü seni müşkül hâl eylerem

Gurudar nutk u nefesin elfâzını lal eylerem

Min tümenlik giymetini endirer bir pul eylerem

Ceng gurar imtihan olar azim galmagal eylerem

El içinde itkin salar meskenini çöl eylerem

Kaftarküskü sinirlisen gıçlarını şil eylerem

Ormanda meşe sansarı çingılda çakkal eylerem
Gâh atar sahraya düze gâh nahırda kâl eylerem
Cismine vurur palanı endamını çul eylerem
Gatar zümre gayfasına har hımara döl eylerem
Ters peleng yapılı gıban ağzı bağlı mal eylerem
Gâh diyer tırbakeş deve gâh galtaban fil eylerem
Boynuna tahar yuları çarbadara gul eylerem
Bend eder tavlahanada yem suyunu bol eylerem
Eri ölmüş avrat kimi döydürerem dizlerini
Bekâr goca garı kimi melül koyuf dul eylerem

Bu bentten sonra cevabı Âşık Kılıçcı Mustafa vermesi gerekirken ondan hiç ses çıkmaz. Belli ki Kılıçcı Mustafa ya şekilemenin ne olduğunu bilmiyordu ya da böyle bir bende bentle karşılık veremedi. Cevap veremeyince Âşık Şenlik ikinci bendi söyledi. Bu bendin dize sayısı bu kez 17 idi.

Mademki dilin lal imiş ne için alıfsan sazı?
Derununda derc eyleyip düşünüp deseydin sözü
Özünü bilmez bed-asıl cismime salıfsan közü
Üstadımı tan edenin hemeşe garadır yüzü
Ham tay gibi çifte atıp dumana gaterdin tozu
Ala garga kör yalabağ berrana keçel kerkezi
Cibilliyetin fitnekâr neslin galleş kendin cazı
Mecliste zenne sayarlar senin kimi necip kızı
Açma hicap perdesini likap altda sahla yüzü
Olufsan cilveli gadın başına sarıfsan bezi
Sufatın guzey tilkisini cesaretin arangazı

Hozanlarda sıçan eşif tuzahda sürersen izi

Ne çaparsan ne zağarsan ne gırığsan ne de tazı

Baharda tüyün töküler onuçün sevmezsın yazı

Sumar av almaz görmüşem senin kimi şah-marazı

Gasaphanada çoh olar galbi hayin salahana

Seni gatar o tayfaya nafakanı yal eylerem

Âşık Kılıçcı Mustafa bu bentten sonra yine suskunluğunu korur, hiçbir cevap vermez. Sazı elinde öylece kalakalır. Bu durumda Âşık Şenlik üçüncü bendini yine sazla ve irticalen söyler. Bu üçüncü bent de ikinci bent gibi 16 heceden ve 17 dizeden meydana geliyordu. Tapşırmasını da bu bendin son iki dizesinde Kul Şenlik olarak söyler.

Âşık Kılıçcı Mustafa, kibrinin, küçük görmenin bedelini kendinden çok genç olan Âşık Şenlik'e yenilmekle ödemiş olur. Gelenek üzerine sazını kaybetmiş ve Şenlik'e vermek zorunda kalmıştır.

İdraki noksan kem-hayâ elfâzın yetmez imlaya

Fani dünya ehtacından yoksul hizmet eder baya

Beş yüz bin yıllık cem olsa baş endirer bir tek aya

Sene sükût durmah yarar elfâzın vâkıftır zâya

Mâh iken hacedet çeker şemsi iyi görende ziya

Türlü töhmet pir-i peykan oh kimi mindirrem yaya

Tohunsam cismimi derler acep hâlin varar neye

Beli gırh şahmar kimi indi sallam hâk-i pâya

Zıfaf olmuş kedi gibi bağırıp düşme vay vaya

Tüylerin kirpi topuzu benzemiş gırkılmış taya

Bed hoyrat gurbağa denli sende yoh mu abur haya

Gene ona tüh diyende atılıban düşer çaya

Viranda nâpak bayguş mağallahta yersiz gaya

Uçurram on gün gidersem çingillara daye daye

Akreb olsan 'esma' ohur döndererem tosbağaya

Gul Şenlik'in bu sözleri dohunsa dağı erider

Zebun, keltenkele kimi süysününü gıl eylerem.

Bu şekilemenin de kafiyeleşme düzeni şöyledir:

I. Bent: (a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, serbest, a); II. Bent: (b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, b, serbest, a); III. Bent: (c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, c, serbest, a). (Alptekin-Coşkun, 2006: s. 495-497). (Taşlıova-Halk Hikâyeleri, 2025, 475-493)

Sözün burasında şunları ifade etmek istiyorum. Şekileme (sicileme) bir tür değildir, bir biçim de değildir. Bir tür olsaydı, bu türün bir çıkışı, bir menşei olurdu. Böyle bir çıkış ve kaynak şekilemede gözüküyor. Biçim de değildir, çünkü şekilemenin standart bir biçimi bulunmuyor. Peki, şekileme nedir? Şekileme, bir söyleme tarzıdır, şiir söyleme stilidir. Çok yaygın bir gelenek de değildir. Şunu da ifade etmek isterim ki, Azerbaycan'da "şekileme" adıyla bilinen bir tür, biçim ve tarz yoktur.

Sicilemenin diğer adının Azerbaycan'daki Şeki şehrine izafeten verilmiş olması bu söyleyiş tarzının Azerbaycan şiirinde böyle bir şiir türünün veya biçiminin var olduğunu göstermez.

Türkiye'de yapılan âşık tarzı şiir geleneğini araştıranlar, şekilemenin Şeki bölgesi âşıkları tarafından ortaya konulan bir şekil, bir tür olduğunu söylerler. Bu tamamen yanlıştır. Şeki'ye en az beş defa giden birisi olarak, böyle bir şiir türüne ve biçimine şahsen ben rastlamadım.

Azerbaycan'ın hiçbir yöresinde gerek el, gerekse de halk şairleri arasında böyle bir şiir türüne rastlanmaz⁵ Sicilemenin bir tür olabilmesi için konularının da belirli olması gerekir. Oysaki sicilemede; taşlama, güzelleme, mizahlama gibi neredeyse her konu işlenmektedir. Azerbaycan'dan tek bir örnek gösterilir. O da Azerbaycanlı Mikâyıl Azaflı'nın 12 dizelerden ve üç bentten meydana gelen söyleyişidir. Gerçi bu şiirin bentlerinin dizeleri aynen sicilemedeki gibi kafiyeleşme özelliği gösterir. Ama şiirin kendisi sicilleme değildir. Çünkü Mikâyıl Azaflı'nın şiirinin her dizesi "Adam var ki"

sesleriyle başlamaktadır. Bu biçim söyleyişlere Azerbaycan'da Evvel (Önde) Formu denir. Eğer dizelerin sonu da “a” sesi ile bitseydi, bu forma Evvel-Ahir (Önde-Sonda) Formu adı verilirdi. Bence Mikâyıl Azafıl'nın “Adam var ki” diye ön seslerle başlayan şiiri şekilemeye (sicilemeye) örnek gösterilmez. (İvgin, 2010, s. 57-67).

Şekileme konusunda söyleyebileceğimiz başka bir husus da şudur:

Şekileme diye bilinen şiir söyleyiş tarzı, Şekililerin ağzıyla şiir söylemek anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi “-le”, “-la” yapım ekiyle isimden fiil oluşturulur. Mesela; “su” isim kelimesine “-la” yapım eki getirilir, “sulamak” fiili elde edilir. “-la”, “-le” yapım ekleri isimleri fiilleştirir, onlara eylem kazandırır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Kol: kollamak, nal: nallamak, söz: sözlemek, çit: çitlemek vb. Şeki kelimesinin sonuna “-le” yapım eki getirerek Şekilemek elde edilmiştir. Yani Şekililer gibi söylemek, onlar gibi davranmak anlamı ve eylemi kazandırılmıştır.

Dolayısıyla şekilemek, Şekililerin konuştuğu gibi konuşmak, Şekililer gibi telaffuz etmek, Şekililer gibi seslenmek, Şeki ağzıyla söylemek anlamını taşımaktadır ki, gerçekten şekileme (sicileme) söylemenin, Kars ve yöresinde böyle bir tarzı ortaya çıkardığını belirtebiliriz. Biçim olarak da divan edebiyatındaki musammatlara özenmek isteğinin sonucunda böyle bir tarzın, stilin ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Notlar

¹ Doğan Kaya, “Âşık Edebiyatı Şekillerinden Şeki ve Sicileme Üzerine Düşünceler”, VIII Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri (7-9 Mayıs 2000), (Hazırlayan: Güven Tanyeri), Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları: 11, Eskişehir 2000, s. 147-166.

² Hoşaret: Âşık Şenlik'in köyü Suhara'ya yakın olan Çıldır'a bağlı bir köy. Bu sicileme, bir mizahi şiirdir

³ Gara Hece: Söylenmesi zor ve çok ustalık isteyen kafiyeleniş ve söyleyiş biçimine Doğu âşıklık geleneğinde “gara hece” adı verilir.

⁴ Yanşak: Doğu âşıklık geleneğinde, henüz usta olmamış, çırak ya da kalfalık seviyesinde olan acemi âşıklara verilen ad. Burada Âşık Şenlik usta bir sanatkâr olan Âşık Mustafa Kılıçcı'yı daha atışmaya başlamadan onun moralini bozmak için ve onu küçültmek için bu sözle atışmaya başlamaktadır.

⁵ Azerbaycan Folklor Antoloigyası-Şeki Folkloru, VI kitap, Azerbaycan Elmler Akademiyası Nizamı Adına Edebiyat İnstitutu Folklor Elmi Medeni Merkezi, Nurkan Neşriyatı, Bakı 2002.

Kaynaklar

Alptekin, A. B. (1989). *Çıldırli Âşık Şenlik bibliyografyası*. Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi: 95, Biyografiler-Bibliyografyalar Dizisi: 19, Özbek. Ankara, s. 16 ve s. 17.

Aslan, E. (1992). *Çıldırli Âşık Şenlik/Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri*. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Diyarbakır, s. 54.

Çıldırli Âşık Şenlik Divanı (Hayatı-Şiirleri-Araştırmaları-Hikâyeleri), (Hazırlayanlar: A. Berat Alptekin-M. Nizamettin Coşkun), (2006). Çıldır Belediyesi No: 1, (Derleyen: H. Çetinkaya), Ankara, s. 285-288 ve s. 495-497.

Çiftlikçi, R. (1994). Türk saz şiirinde bir tür: Sicilime (Şekileme). *folklor/edebiyat dergisi*, Sayı: 1, Ankara s. 63-66.

Çiftlikçi, R. (1995., Türk saz şiirinde bir tür: Sicilime (Şekileme). *Tarla/Kültür Sanat Dergisi*, Mayıs 1995, Sayı: 95/3, Yıl: 29, s. 13-14.

İvgin, H. (2010). Türk ve Azeri halk şiirinde mısra başı tekrarlı sesler, heceler ve kelimeler. *Avrasya Sempozyumu Bildirileri*, (Haz. H. İvgin), Ankara, s. 57-67.

Kaya, D. (2000), Âşık edebiyatı şiir şekillerinden şeki ve sicilleme üzerine düşünceler. VIII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri (7-9 Mayıs 2000), (Hazırlayan: Gü. Tanyeri), Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı: 11, Eskişehir 2000, s. 147-166.

Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Akçağ: 889, Ankara, s. 661-665.

Şahin, S. (1983). *Ozanlık gelenekleri ve doğulu saz şairleri*. Yorum , Ankara, s. 35-36.

Taşlıova, Âşık Şeref (2025). *Halk hikâyeleri*. Yayına Hazırlayanlar: F. Türkmen-M.

M. Taşlıova- N.Tan, 5. Basım (Tıpkıbasım), TDK: 931, Ankara, s. 475-49

FİNANS: Bu çalışmanın yürütölmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ATIřMASI BEYANI: Yazar bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu alışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır. Yazar, bu üründe derginin Yapay Zekâ politikasına uymayı taahhüt etmiştir.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The author declares that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study. The author has committed to complying with the journal's Artificial Intelligence policy in this product.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).